

Bio-QCr: wykorzystanie pełnego potencjału trójwymiarowej dyfrakcji elektronów w krytalografii makromolekularnej z użyciem krytalografii kwantowej

Paulina M. Dominiak

Cel projektu. Każda żywa istota składa się z białek, kwasów nukleinowych, lipidów, węglowodanów, metabolitów i wody. Cząsteczki te, mimo że są zbudowane z ograniczonego zestawu atomów, różnią się od siebie liczbą atomów i sposobem, w jaki te atomy łączą się, tworząc trójwymiarową strukturę. Celem projektu jest udoskonalenie doświadczalnego procesu wyznaczania struktur 3D makrocząsteczek biologicznych. Znacząca struktura atomowej i elektronowej biomakromolekuł jest bardzo ważna dla zrozumienia ich funkcji.

Trójwymiarowa dyfrakcja elektronów (3DED, microED) umożliwia określenie struktury makrocząsteczek z rozdzielczością zbliżoną do atomowej lub atomową w oparciu o kryształy mniejsze niż 1 μm . 3DED to nowo powstała technika w biologii strukturalnej, oferująca unikalne możliwości w porównaniu z tradycyjną dyfrakcją rentgenowską (XRD) i nowatorską kriogeniczną mikroskopią elektronową pojedynczych cząstek (cryoEM). Analiza danych 3DED jest jednak skomplikowana i wciąż stwarza szereg wyzwań. Jednym z nich jest możliwość uwzględnienia w analizie efektu oddziaływań pomiędzy atomami w makrocząsteczkach. Ta część analizy strukturalnej należy do obszaru krytalografii kwantowej (QCr). Celem tego projektu jest głęboka integracja świata QCr z biologią strukturalną i umożliwienie dostępu do informacji kwantowo-krytalograficznej uzyskiwanej z bardzo małych kryształów biomakromolekuł.

Powody podjęcia tej tematyki badawczej. Dokładne opisy strukturalne biomakromolekuł są niezbędne do pogłębiania naszej wiedzy z zakresu biologii, medycyny, biotechnologii i rolnictwa. Są one niezbędne do zrozumienia procesów życiowych na poziomie pojedynczych cząsteczek i atomów. Znajdują zastosowanie w badaniach korelacji struktura-funkcja; wyjaśnianiu mechanizmów procesów komórkowych, reakcji enzymatycznych i szlaków sygnałowych; racjonalnym projektowaniu i rozwoju leków; projektowaniu enzymów i innych makromolekuł do celów przemysłowych; itp.

Istotą eksperymentów 3DED, XRD czy cryoEM jest obserwacja, jak wiązka elektronów lub promieni rentgenowskich rozprasa się na badanej próbce. Analizując otrzymany obraz rozproszenia (dyfrakcji w przypadku kryształów) możemy zrekonstruować układ atomów naszej próbki w przestrzeni. Aby właściwie przeanalizować obraz, musimy modelować, w jaki sposób każdy atom rozprasa wiązkę. Modele te nazywamy „czynnikami rozpraszania”. Podejścia QCr są stosowane od wielu lat w krytalografii rentgenowskiej, między innymi w celu zapewnienia lepszych modeli czynników rozpraszania. Do XRD wprowadzono asferyczne atomowe czynniki rozpraszania, zastępując konwencjonalny model rozpraszania sferycznego niezależnego atomu (IAM). Również w krytalografii elektronowej skupiającej się na małych cząsteczkach, przetestowano niedawno podejście asferyczne zwane TAAM, oparte na multipolowej reprezentacji gęstości elektronowej i na banku danych MATTS, z obiecującymi wynikami.

Rozpraszanie elektronów jest znacznie bardziej wrażliwe na skutki redystrybucji gęstości elektronowej atomów pomiędzy oddziałującymi atomami niż promieniowanie rentgenowskie. Dzieje się tak, ponieważ elektrony oddziałują z potencjałem elektrostatycznym próbki, który zależy od delikatnej równowagi pomiędzy ładunkiem ujemnym gęstości elektronowej atomu a ładunkiem dodatnim jądra atomu, w przeciwieństwie do promieni rentgenowskich oddziałujących wyłącznie z gęstością elektronową. Ta wrażliwość jest najbardziej widoczna przy niskich kątach rozpraszania (w niskich zakresach rozdzielczości). Eksperymenty dyfrakcyjne dla makromolekularnych kryształów próbują rozpraszanie przy niskich kątach znacznie lepiej niż w przypadku małych cząsteczek. Stawiamy hipotezę, że połączenie asferycznych czynników rozpraszania z danymi 3DED dla biomakromolekuł prowadzi do informacji strukturalnej o lepszej jakości, a dla danych 3DED o wyjątkowo wysokiej jakości możliwe jest nawet wydobycie z nich ilościowych informacji na temat drobnych szczegółów potencjału elektrostatycznego biomakrocząsteczki.

Opis badań. Wdrożymy podejście asferycznych czynników rozpraszania do powszechnie używanego oprogramowania do krytalografii biomakromolekularnej, aby przeprowadzić udokładnienia na dużej ilości danych dyfrakcyjnych dla biomakromolekuł o różnej rozdzielczości i jakości, korzystając z pozostałych metodologii wspierających udokładnienia biomakromolekularne opracowanych przez lata i już wdrożonych. Określimy ilościowo, w jakim stopniu modele rozpraszania asferycznego są lepsze od IAM w krytalografii biomakromolekularnej i zdefiniujemy obszary ich zastosowania. Odpowiemy na pytanie, czy obecnie dostępne dane eksperymentalne 3DED wykazują większą wrażliwość na modele rozpraszania niż XRD. Planujemy także zbieranie nowych danych 3DED i zastosowanie opracowanych metod do ciekawych problemów naukowych, takich jak mechanizmy fotosyntezy, w szczególności transfer elektronów w ferredoksynach czy transfer energii świetlnej przez chlorofil w kompleksach antenowych.

Najważniejsze spodziewane efekty. W rezultacie szeroko otworzymy standardowe biomakromolekularne eksperymenty krytalograficzne 3DED i XRD na podejścia QCr i przeniesimy standardową krytalografię biomakromolekularną z poziomu zwykłej analizy połączeń atomów na wyższy poziom oceny właściwości elektrostatycznych i struktury elektronowej biomakromolekuł. Projekt będzie miał znaczący wpływ na wszystkie nauki o życiu.